

Kolláth György:

ALKOTMÁNYUNK, AZ ÖGEG JUNOSZTY

A Gönczöl-bizottság új alkotmányt ajánl. Tölgyessy Péter, Majtényi László az ellenkezőjét vallja. Keveredik a „nem lehet”, a „nem kell”-el. Szerintem: lehet is, kell is.

Alkotmányos kultúránk a közlekedési kultúránkhöz hasonlítható. Bár esküt teszünk rá, kevéssé ismerjük, alig használjuk alkotmányunkat. Politikai, jogi gubanc esetén a közbeszéd Jolly Joker-e az „alkotmányellenes” kitétel. Aki emlegeti, nem nézett utána: mi és mivel ütközik az ő problémája és az alaptörvény viszonyában. Alkotmányellenes mulasztásnak, hatalommegosztásnak, diszkriminációnak, jogállamiságnak, alapvető jog szabályozhatóságának és védelmének, rendelet-alkotásnak gyakran teljesen más tartalmat és értelmet ad a közvélekedés, mint amit annak az Alkotmánybíróság tulajdonít. Köztük nincs konvergencia-program.

Jogtípró politikai aktivizmus, kudarckerülő lustaság, felelősség-vállalási gyávaság, a jog gyurmaként kezelése, olykor pedig büntetőjogi fetisizálása külön-külön és egymásra hordva jellemzi jogéletünket. A bajok egyik forrása az alkotmány. Mi vajon az alkotmány, mire való egyáltalán? Válasz: a jog Bibliája. 3 dologra való: a.) bemutatkozás, üzenet, elvi-politikai nyilatkozat, tartós államcél és minőségbiztosítás országnak-világnak állami és társadalmi berendezkedésünkről, alapértékeinkről, b.) a politika-csinálás, a hatalomgyakorlás, a közjogi döntéshozatal kiskatéja szervezeti, személyi és működési vonatkozásban egyaránt, c.) végül az állam és a polgár viszonyának, kapcsolatának, rangsorának, az emberi jogok rendszerének és a rá épülő jogi piramisnak az alapvető kódexe. A 3 kritérium nem e századi minőségben teljesül a miénkben.

Mikor lesz új alaptörvény? A beláthatatlan jövőben. Az alkotmányreform lehetne pl. az államszervezeti, államháztartási reform záró-mozzanata. El(ő)készíteni és átvinni két külön dolog. Hatályba léptetni ráérne az ország 2012 táján is. Reálisan nézve mégis kb. akkor lesz új alaptörvény, amikor Magyarország nyári /vagy téli?/ olimpiát rendez.

A múlt az alkotmányreform mellett szól. Nem a felszínen, nem a számozásával, nem a politikai szlogenek szintjén van probléma. Nem az 1936-os „filing” és nem Sztálin, sem 1949, s vele Rákosi „dolgozó népe” okoz gondot. Még csak nem is a 70-es évek eleje, amikor látványos, ám látszat-értékű emberi jogi katalógussal bővült az alaptörvény. Inkább az 1987-1990 közti időszak kifulladását követel lépéskényszert, mely korszakos, ám részleges változásokat hozott. /E reform-sort fémjelzi a rendszerváltó jogalkotási törvény 1987-ből, a kapitalista vállalatot lehetővé tevő törvény a gazdasági társaságokról 1988-ból. 1989-ben ezt követi a rendszerváltó tárgyalás-sorozat, mely a többpártrendszerű szabad választások előkészítését hozta. Jött 4 igenes népszavazás, utána pedig 1990-ben az első szabad választás és az azt követő, alkotmányozó Antall-Tölgyessy paktum./ Mindebből született meg a mai alkotmány váza, esszenciája, intézményrendszere, §-ainak zöme. Elveiben jól, jogi technikájában elnagyolva. Felpörgetve, naponta változó miliőben, sok taktikai megfontolás és kiegyezés mentén egyeztek meg, amiben tudtak. Annak rohamtempóban adtak - részben jogtörténeti előzményekből, részben import-ötletekből merítve - közjogi lenyomatot, anélkül, hogy bárki is rendszer-elvűen átlátta és összececsiszolta volna az egyes elemeket, megoldásokat. Ez annak idején jó volt, a megoldások zöme bevált. Napjainkra a kijózanodás maradt. Hibák, ürök, aránytalanságok, naivitások, ellentmondások is felszínre kerültek.

Ezen a későbbi, tucatszámú módosítások nem javítottak: folt került folt hátára. A plurális intézmények leképezése még nem jól működő, semmiképpen sem összececsiszolt, decens demokrácia. 17 év alatt közjogi patt-helyzetek sora keletkezett. Erre példa a választójogi törvény, amely hangsúlyozottan egyszeri alkalomra szól, mégis e szerint választunk talán 2010-ben is – még hozzá bruttó 386 parlamenti képviselőt /a nettó mennyiség jó, ha van 200/. Négypárti alapon megegyezni bárminek a valódi, érdemi reformjáról ma lehetetlen (régio). Nagyobb számban képződnek problémák, mint születnek adekvát megoldások.

A jelenben kiütözköznek lényeges bajok, melyeket a parlament nem képes, a mostani AB pedig nem kíván „jog-forradalmárként” kezelni. Betli-katalógus: tisztázatlan a hatalom-megosztás. Az alaptörvényben az I., a II., s a III. generációs jogok egybemosva szerepelnek, sőt az alanyi jog, az állami kötelezettség, s az államcél sincs világosan szétválasztva. Az Országgyűlésről szóló törvény hiányzik. Tartósan tíz feletti az alkotmányosértő mulasztások, jogalkotási elmaradások száma. Csalódnék, aki a gazdasági, a költségvetési, a közpénzkezelési ügyek alkotmányossági normáit és garanciáit keresné. Az alkotmány adós egy modern, XXI. századi régiót, kistérséget szervesen magába illesztő közigazgatás képével. 3200 helyi önkormányzat luxus, redukálásuk kulcs-kérdés volna. Kiütözközött a közjogi szervezetek, önkormányzatok, kamarák tételezésének a hiánya. Botránys az EU-rendjének megfelelő „hatáskör-átruházás”, s ez által a belső jog, a nemzetközi jog, és az egyiknek sem igazán számító EU-jog és jogrend befogadása. A miénkben az EU alapelvei sem köszönnek vissza. 20 évvel ezelőtti görcsök jelentkeznek a rendvédelmi szervek rendeltetésének, bevetésének, irányításuknak és kontrolljuknak a pártos feszültségeiben. Legfőképpen: az állam és az állampolgár kapcsolatának rendezetlensége elidegenítő. Csupán sejtjük: ki van kiért, kit kell korlátozni a másik védelmében, érdekében. Ahhoz, amihez a polgárnak alkotmányos – sérthetetlen és elidegeníthetetlen – joga van, köze is lesz legalább nemsokára?

Nincsen megoldás a jogalkotás eljárási rendjére, felelősségi viszonyaira, garanciáira nézve. Nem készült el az AB-törvény továbbfejlesztése. Kevés szabály, biztosíték van az alkotmányban magáról az AB-ről. Ugyanez más alkotmányos intézményről is elmondható. Máig nem korszerűsítettük egyetlen rendszerváltó törvényünket sem. A demokratikus kibontakozás elült a 90-es évek közepére, helyébe a kormányzati cselekvőképesség túlhangsúlyozása lépett. A képviselői demokrácia 17 éve mozdulatlan mezőnye gyerekes dacreakciókkal „szórakoztatja” magát és a publikumot, e közben a versenyképesség, a dinamizmus, a kompromisszumkészség, a probléma-megoldó képesség alászáll.

A politikai kultúra, az együttműködés, az értéként tisztel és betartott demokratikus szokásrend is hadilábon áll. Hozzáértően kormányzott országban fejlett, az EU szakpolitikája által is hitelesített monitoring-rendszer működik. Abból nyernek hiteles tapasztalatokat, s a döntésnél gazdasági és társadalmi hatásvizsgálat is kéznél van. A Nyugat-Európai állam szigora révén is hatékony. Mi nem merünk igényesen, bátran foglalkozni az állampolgári kötelezettségekkel. Vajmi keveset ér viszont az emberi méltóság és a pivacy a mindennapokban. Hatósági kapcsolatainkban nincsen bizalmi elv, édig érnek az ügyfelek eljárási macerái. A XXI. század elején végérvényesen kijöttünk az előző rendszerből, de nem érkeztünk el a hatékony, jogállami piacgazdaság plurális demokráciájába. A dízlet nem elég.

A jövő is a tennivalókra int. Legyünk jobban felkészülve az EU-szakjog automatikus, illetve több lépcsőben történő befogadására. A jogszabályszerkesztés - a magyar államélet állatorvosi beteg lova – teljes átalakítást, megerősítést igényel. Penetrás humor: a kiszámíthatóság immár jogállami követelmény, sajnos, a beszámíthatóság még nem az. Friss, európai gondolkodásmód, jogállami cselekvés, s hozzá rendelt felelősség is kiépítésre vár. Zúdul ránk az EU versenyjoga, mi sem nézhetnénk azt állva (közbeszerzések, kartell-ügyek). Az EU alkotmányos szerződése takarékon áll, ám nehogy emiatt legyintsünk: ami nem megy, azt nem kell erőltetni. Ellenkezőleg: most adódnék a számunkra kegyelmi időszak a felzárkózásra. A versenyképesség nézőpontjából kellene megvizsgálni a közigazgatás strukturális, kooperációs, irányítási és modernizációs problematikáját, majd a régiókat lefedő parlamenti II. kamara indokoltságát is. Az EU gazdasági-pénzügyi-kereskedelmi-civiljogi-fogyasztói, azaz magánjogi egységet, húzóerőt kínál és képvisel, e tárgykörben harmonizál. Nem várható tőle, hogy közjogi viszonyainkat is modellezze, elrendezze, fejlessze.

Tényleg nem kell csinálni semmit? Válasz: egy hasonlat. Egy tv-műsort az ország 80%-a színesben néz, kb. 5 % tóparti horgász, éjjeliőr fekete-fehérben, 15 % pedig kivetítőn, LCD-

vagy plazma-tévén. Ugyanazt látják, mégsem ugyanúgy élvezik. A különbség a minőségben, a korszerűségben van. Alkotmányunk fekete-fehér tv, egy öreg Junoszty. Elég (ha zárlatos)?